

Vastloodud Erihoolekandeteenuste Pakkujate Liidu tegevussuunad

Mare Naaber, juhatuse esimees
Huko Laanoja, juhatuse liige
Erihoolekandeteenuste Pakkujate Liit
www.erihoolekanne.ee

14. septembril kirjutasid kümme erihoolekandeteenuseid osutavat organisatsiooni alla MTÜ **Erihoolekandeteenuste Pakkujate Liit** asutamislepingule. Liidu loomisega on AS Hoolekandeteenused, MTÜ Kohila Turvakeskus Katikodu, MTÜ Tartu Maarja Tugikeskus, MTÜ Toetuskeskus Meidla, Pahkla Camphilli Küla SA, Põlvamaa Puuetega Inimeste Koda, SA Haraka Kodu, SA Maarja Küla, SA Maarja Päikesekodu ja Tallinna Vaimse Tervise Keskus võtnud ühiseks eesmärgiks seista hea psüühilise erivajadusega inimestele suunatud erihoolekande- ja rehabilitatsiooniteenuse arendamise ja kvaliteedi kindlustamise eest.

Ehkki oleme erineva suuruse ja asutamislööga teenuseosutajad, ühendab meid soov saavutada olukord, kus ühiskonnas võivad pea püsti käia nii erihoolekandeteenuste kasutajad kui ka selle valdkonna töötajad. Soovi täitumiseks näeme vajadust viia ellu muudatusi nii erihoolekandeteenuste sisus kui ka rahastamises.

Liidu asutamise eellugu

2011. aastal kuulutas Kodanikuühiskonna Sihtkapital välja mittetulundusühenduste ja sihtasutuste tegevusvõimekuse programmi üleriigiliste vabaühenduste eeskosteorganisatsioonide toetamise vooru. SA Maarja Küla koos teiste Erihoolekandeteenuste Pakkujate Liidu asutajatega esitas taotlusvoorule projekti „Organisatsioonide ühendus intellektipuudega inimeste paremaks kaasamiseks ühiskonda”.¹ Projekti eesmärk oli edendada erihoolekandeteenust pakkuvate organisatsioonide võrgustikutööd ning partnerlust sotsiaalministeeriumi ja Sotsiaalkindlustusametiga selleks, et suurendada intellektipuudega inimeste võimalusi olla täisväärtuslikud ühiskonnaliikmed.

Projekt nägi ette kahte seminari, mille tulemusena plaaniti asutada ühendus, mille kaudu erihoolekandeteenuste pakkujad saavad ühiselt arendada teenuseid ning osaleda strateegiliste dokumentide koostamisel.

KÜSK-i projekti avaseminaril Maarja Külas tervitasid Sotsiaalkindlustusameti ja sotsiaalministeeriumi esindajad organisatsiooni tekkimist. Avaldati lootust, et liidust saab tugev koostööpartner, kellega ühiselt on võimalik Eesti erihoolekandeteenuste süsteemi paremaks muuta. Projekti teisel seminaril Tallinna Puuetega Inimeste Kojas asutati MTÜ Erihoolekandeteenuste Pakkujate Liit ning esitleti pöördumist valitsuse ja sotsiaalministri poole koos ettepanekuga istuda läbirääkimislaua taha.

Liidu nägemus valdkonna arendamiseks

Oma pöördumises tõstatame erihoolekande peamised kitsaskohad, mis vähendavad teenusepakkujate võimekust osutada ning klientide võimalust tarbida kvaliteetset teenust. Asetades nende kitsaskohtade lahendamise prioriteediks, näeme võimalusi arendada välja teenuste süsteem, mis vastaks klientide vajadustele ja tagaks ressursside eesmärgipärase kasutamise. Prioriteedid on: 1) erihoolekandeteenuste sisu, 2) teenuste kättesaadavus ja jätkusuutlikkus, c) teenuste riiklik finantseerimine. Vastuse küsimusele, miks just sellised prioriteedid, leiad artiklit edasi lugedes.

• Erihoolekandeteenuste sisu

Näeme vajadust arendada välja sotsiaalhoolekandeseaduses (SHS) kirjeldatud seitse erihoolekandeteenuse alusel rohkem teenuseid, mida oleks võimalik omavahel kombineerida

¹ Projekti rahastas regionaalministri valitsemisala ja Kodanikuühiskonna Sihtkapital.

vastavalt klientide vajadustele ning pakkuda erinevas mahus. Nimetame sellist lähenemist komponendipõhiseks teenuse ülesehituseks.

Praegu on võimalik pakkuda erihoolekannet vajavale kliendile seitset teenust. Kuid sama teenust tarvitavate klientide eesmärgid ja seega ka teenusepakkuja tegevused ühe teenuse raames on erinevad, mis tähendab omakorda ka erinevaid kulusid. Näiteks ei sisalda ööpäevaringne teenus kliendi töövõime tõstmist, talle töö võimaldamist ega töö juhendamist töökohal. Teenuse kirjeldus jätab selles osas küll veidi tõlgendamisruumi, ent eraldi tööga seotud tegevusi välja ei too. See tähendab, et nimetatud tegevustega kaasnevad kulud ei kajastu adekvaatselt praeguses teenuse maksumuses. Ometi on ööpäevaringsel teenusel kliente, kes on juhendamise korral võimelised osalise ajaga töötama ning seda praegu ka teevad. See aga ei tähenda, et kõik ööpäevaringsele teenusele saavad kliendid suudavad kohe töötada ning et töötamisega kaasnevad kulud peaksid sisalduma iga kliendi teenuse maksumuses. Selle näite puhul on kahe kliendi teenuse maksumus praeguse rahastamis põhimõtte alusel sama, ent tegelik kulu olenevalt kliendi eesmärgist ja tema tegevustest võib olla väga erinev. Piltlikult öeldes, kui ühe kliendi teenuse sisuks on majutus, toitlustus, töö ning igapäevaelu juhendamine, ent teise kliendi teenuse sisuks majutus, toitlustus, huvitegevuse ja igapäevaelu juhendamine, siis kahele kliendile pakutav teenus on erinev ning erinev on ka teenuse tegelik maksumus. Komponendipõhine teenuse ülesehitus võtaks sellist erinevust arvesse: nii teenuse sees pakutavate tegevuste kui ka nende tegevustega kaasnevad kulud oleks selgelt välja toodud ning vastavalt nendele kujuneks ka teenuse hind igale kliendile.

Sama teenust saavatel klientidel on ka erinev toimetuleku tase ning juhendamise vajaduse maht. Näiteks üks toetatud elamise teenust tarvitav klient vajab intensiivset juhendamist kolm tundi päevas, ent teine saab edukalt hakkama kahetunnise juhendamisega nädalas. On selge, et nendele klientidele osutatava teenuse maht ja hind on erinevad, seda aga praegune teenuste rahastamine ei arvesta – mõlema kliendi teenuse kuumaksumus on sama.

Samuti annaks teenuste komponendipõhine ülesehitus kliendile võimaluse paindlikult kasutada ühiskonnas pakutavat moel, et riik ei finantseeriks teenuseid topelt. Näiteks kui eelpool kirjeldatud toetatud elamise teenust tarvitav klient läheb ametikooli, siis praeguse rahastamise juures kliendi toetatud elamise teenuse kuumaksumus jääb samaks, kuigi talle osutatava teenuse maht pärast ametikooli astumist tegelikult väheneb.

Kokkuvõtvalt leiame, et teenuste komponendipõhine ülesehitus võimaldaks pakkuda kliendile just talle vajalikku teenust vajalikus mahus ning optimaalsete ressurssidega.

- **Teenuste kättesaadavus ja jätkusuutlikkus**

Teenusepakkuja võimekus järjepidevalt teenuseid pakkuda on ühelt poolt otseselt seotud teenuste rahastamisega, kuid samas on see seotud ka ajaga, millal klient teenusele saabub. See aga sõltub omakorda teenuste järjekordadest. Leiame, et praegune järjekordade pidamise korraldus ei taga teenuste jätkusuutlikkust ning seega pikemas perspektiivis ei võimalda kliendil valida sobivat teenusepakkujat.

Alates selle aasta 1. märtsist kehtestas Sotsiaalkindlustusamet uue erihoolekandeteenuste suunamise korra. Varem kehtinud korra järgi suunas Sotsiaalkindlustusamet erihoolekandetasutuses vabanenud teenusekohale järjekorrast esimese inimese, kes soovis teenust saada just selle teenusepakkuja juures, kus vabanes koht. Nüüd aga kehtib põhimõte, kus vabanenud teenusekohad (ja seega ka teenuse rahastus) liiguvad teenusepakkujate vahel vastavalt sellele, millise teenusepakkuja juures järjekorras esimene klient teenust saada soovib. Toetame igati seisukohta, et tehtud muudatus on andnud klientidele senisest veidi suurema võimaluse valida sobiv teenusepakkuja. Samuti on ju ka igati õiglane, et järjekorras eespool olev klient saab teenusele esimesena. Samas on aga uus süsteem tekitanud olukorra, kus need teenusepakkujad, kelle juurde teenusele soovivad kliendid on järjekorras tagapool, on tõsisest raskustes, et hoida organisatsioon tegev ka seni, kuni järjekord jõuab tema juurde teenusele soovivate klientideni. Näeme siin tõsisest

ohtu teenusepakkumise jätkusuutlikkuse ja teenuse kvaliteedi tagamisele. Küsimus ei ole selles, et teenusepakkumise lõpetamine ohustab neid pakkujaid, kelle juurde teenusele üldse ei soovita, vaid kahjuks lõpetavad teenusepakkumise need, kelle juurde teenusele minna soovijad on teistest hiljem avaldanud soovi ennast teenuse järjekorda võtta.

Kui erihoolekandeteenuste sisu ning teenuste kättesaadavus ja jätkusuutlikkus on tulevikku suunatud küsimused, mis eeldavad laiapõhist analüüsi ja ülevaadet teiste riikide parimatest praktikatest ning Eesti erinevate süsteemide (tervishoid, haridus, tööhõive) sidustamist, siis üle ega ümber ei saa tänapäeval kõige olulisemast: teenuste alarahastamisest. **Kuna nn pearahast rahastatakse tegevusjuhendajate palka, kes on teenuste pakkumisel peamine ressurss, ning tegevusrume ja -vahendeid, siis seab madal pearaha otseselt ohtu kvaliteetse teenuse osutamise.**

Nn pearaha on jäänud samale tasemele alates erihoolekandeteenuste loomisest 2009. aastal. Seetõttu on erihoolekannet vajavate inimestega töötava tegevusjuhendaja keskmine palk praegu vaid 460 eurot kuus, mistõttu on üha raskem palgata kvalifitseeritud tööjõudu. Liidu liikmetel on kogemusi, et luues uusi teenusekohti lähemale suurematele keskustele, muutub üha raskemaks leida ka mittekvalifitseeritud töötajaid, kes oleksid valmis läbima tegevusjuhendaja tööks nõutava koolituse. Leiame, et teenuste osutamiseks praegu kehtestatud kulud vajavad ülevaatamist: teenuse hinda tuleks tõsta määral, mis võimaldaks tõsta tegevusjuhendajate palka. Teenuse kulupõhise hinna kujundamise kõrval on oluline üle vaadata teenustele seatud nõuded ning kaaluda nende nõuete muutmist, mis teenuse kvaliteedile kaasa ei aita. Meie hinnangul on nendeks nõuded personali suhtarvule ning füüsilisele keskkonnale.

- **Nõuded personali suhtarvule**

Vastavalt nõuetele on teenusepakkujal kohustus tagada teatud arv tegevusjuhendajaid teatud arvu klientide kohta. Näiteks osutades kümnele kliendile toetatud elamise teenust, peab teenusepakkujal olema tööl üks tegevusjuhendaja. Sama nõue kehtib kogukonnas elamise teenuse puhul. Samas ei arvesta nõue klientide väga erinevat toimetulekutaset ning tegelikku juhendamisevajadust, mis toetatud elamise klientidel on tunduvalt väiksem kui kogukonnas elamise klientidel. Kui näiteks toetatud elamise kümme klienti vajavad igaüks kaks tundi juhendamist nädalas, siis tegevusjuhendaja tegelik koormus on vaid 20 tundi nädalas. Praktiline kogemus näitab, et üks tegevusjuhendaja on võimeline osutama toetatud elamise teenust 15–20 kliendile nädalas. Samas ööpäevaringse hooldamise teenuse nõuded näevad ette ühte tegevusjuhendajat 15 kliendi kohta, kuigi riiklik suund on osutada teenust väikestes pereüksustes, kus kliente on kindlasti vähem kui 15. Seega tekib praktikas olukord, kus pereüksustes teenust osutades võtab teenusepakkuja teenuse osutamiseks tööle nõutust enam personali, ehkki kulusid praegune rahastamine ei kata.

Personali suhtarvu nõue on jäänud jalgu teenuse osutamise praktikale ning klientide muutuvatele vajadustele. Liidu ettepanek on analüüsida, kas tegevusjuhendajate suhtarvu nõuete osas oleks otstarbekam kehtestada teenustele kvaliteedinäitajad, mis arvestavad eeskätt kliendi ja teenuse eesmärgi saavutamist. Tegevusjuhendajate arvuline vajadus aga vaadata üle teenustele kulupõhise hinna kujundamisel.

- **Nõuded füüsilisele keskkonnale**

Teenuseosutamise füüsilisele keskkonnale seab nõuded määrus „Tervisekaitsenõuded erihoolekandeteenustele ja eraldusruumile”. Näeme siin mitmeid mittevajalikke nõudeid, mille täitmiseks on teenuseosutaja sunnitud riiklikku teenuse tasu ebamõistlikult kasutama. Näiteks kohustab määrus kogukonnas elamise ja ööpäevaringse hoolduse teenuse osutamisel tagama ühtse magamistoa sisustuse kõigile klientidele, loetledes konkreetset sisustuselemente. Seetõttu teeb teenuse osutaja ebamõistlikke kulutusi, kuna nõutud sisustus tuleb tagada ka juhul, kui teenusel olevad inimesed seda ei kasuta. Samuti ei toeta nõue individuaalset lähenemist, mille kohaselt tuleks kliendi magamistuba sisustada lähtudes tema isiklikest vajadustest, soovidest ja harjumustest. Kes meist sooviks, et tema magamistoa sisustus oleks samasugune nagu kõigil teistel?

Olles juba arutanud osasid artiklis kirjeldatud probleeme sotsiaalministeeriumiga ja Sotsiaalkindlustusametiga usume, et kuigi erihoolekanne vajab põhjalikke muudatusi, oleme teel kliendikesksemate ja jätkusuutlikumate teenuste poole. Kutsume kõiki erihoolekandeteenuste pakkujaid ühinema vastloodud liiduga, et kujundada teenuseosutajate endi keskis ühtne nägemus valdkonna arengust ning seista hea kõrge kvaliteedistandardi eest.